

УДК 008

Dziekański Paweł**TOŻSAMOŚĆ REGIONALNA I PRZESTRZEŃ
JAKO ELEMENTY PROCESU ROZWOJU****Дзеканський П.****РЕГІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ І ПРОСТІР
ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРОЦЕСУ РОЗВИТКУ**

Предметом розгляду є питання ідентичності, які завжди актуальні і вимагають постійної уваги. Динамічні зміни дійсності впливають на пошуки відповіді на питання про особистість сучасної людини. Відокремлення культури здійснює істотний вплив на безперервність і самобутність національних культур. Це виражає важливий елемент і особливий вид аналізу. Ідентичність належить до того, наскільки я переконаний, хто я, що я роблю, я відчуваю, до чого я прагну, як вибудовується особиста ідентичність. Концепція регіональної ідентичності пов'язано з низкою пов'язаних з цим термінів, але, звичайно, найбільш важливими серед них є: персональний код, соціальна (колективна) чи культурна ідентичність. Почуття відособленості створює ідентичність на основі низки чинників, що відрізняють одну громаду від інших, серед яких, безсумнівно, є простір, створюючи передумову для блоку, який зробив ідентифікацію на основі постійних елементів в мінливому світі. Цивілізація є найбільш значущим джерелом для розвитку культурної ідентичності – його рамки мовні, релігійні, расові і багато інших.

Ключові слова: ідентичність, регіональна ідентичність, культурна ідентичність, творення ідентичності.

Дзеканский П.**РЕГИОНАЛЬНАЯ ИДЕНТИЧНОСТЬ И ПРОСТРАНСТВО
КАК ЭЛЕМЕНТ ПРОЦЕССА РАЗВИТИЯ**

Предметом рассмотрения является вопросы идентичности, которые всегда актуальны и требуют постоянного внимания.

Динамические изменения действительности влияют на поиски ответов на вопрос о личности современного человека. Отделение культуры осуществляет существенное влияние на непрерывность и самобытность национальных культур. Это выражает элемент и особенный вид анализа. Идентичность относится к тому, насколько я убежден, кто я, что я делаю, я чувствую, к чему я стремлюсь, как создается личная идентичность. Концепция региональной идентичности связана с рядом связанных с этим терминов, но, конечно, наиболее важным среди них являются: персональный код, социальная (коллективная) или культурная идентичность. Чувство отделенности создает идентичность на основании ряда факторов, что отличает данную общину от других, среди которых пространство, создавая предпосылки для блока, который создал идентификацию на основании постоянных элементов в изменчивом мире. Цивилизация является наиболее значимым источником для развития культурной идентичности – его рамки языковые, религиозные, расовые и многие другие.

Ключевые слова: *идентичность, региональная идентичность, культурная идентичность, создание идентичности.*

Dziekanski P.

THE REGIONAL IDENTITY AND SPACE AS ELEMENTS OF DEVELOPMENT

The subject building is a question of identity is always relevant and requires constant attention. Dynamically changing reality, affects the response to the question about the identity of the modern man. Separation of culture has a significant impact on the continuity and identity of culture of national, is the intrusive element and a special kind of keystone. Identity is so convinced of what I am, what I do, I feel, to which I aspire, which is built on personal identity. The concept of regional identity is associated with a number of related terms, but with certainly among them the most important are : personal identity, social identity (collective) or cultural. The sense of separateness creates identity based on a number of factors that differentiate a given community from others, among which undoubtedly is the space, allowing unit which made the identification based on constant elements in a changing world. Civilization is the most capacious source of reference for the development of cultural identity – its frame can specify linguistic, religious, racial, and many others.

Key words: *identity, regional identity, cultural identity, the creation of identity.*

Starcie dwóch przeciwstawnych tendencji: z jednej strony rozszerzenia horyzontu myślenia i wyobraźni poza wioskę, a z drugiej mocniejszej identyfikacji z lokalnymi kulturami – stanowi fakt świadomościowy, który może mieć najbardziej rewolucyjne implikacje dla przyszłości społeczeństwa ludzkiego¹

Wstęp

Intensyfikacja procesów globalnych przełomu XX i XXI wieku wzbudziła w naukach społecznych poważną dyskusję dotyczącą indywidualnej i społecznej tożsamości. Problem ten awansował z peryferyjnego i wspomagającego zagadnienia w socjologicznym dialogu do ważnego i autonomicznego tematu, odgrywającego kluczową rolę w interpretacji współczesnych procesów globalizacji i metropolizacji. Idea tożsamości zrodziła się z kryzysu przynależności, chęci zbudowania pomostu między tym, co należy, a tym, co jest, podniesienia i przetworzenia rzeczywistości do standardów i na podobieństwo owej idei².

Tożsamość regionalna będzie analizowana z dwóch perspektyw: tożsamości przestrzennej i kulturowej. Z. Rykiel syntetycznie ujmując świadomość terytorialną jako tę część świadomości społecznej, która odnosi się do poczucia odrębności własnego terytorium, a wtórnie również własnej grupy społeczno-terytorialnej³. Stanowi ona część świadomości społecznej, która odnosi się do poczucia odrębności własnego regionu lub własnej grupy regionalnej. Świadomość regionalną jednostki można traktować jako konstrukt poznawczy przechowywany w jej pamięci długotrwałej. Z kolei Z. Chojnicki i T. Czyż piszą: «U podstaw kształtowania świadomości regionalnej występuje poczucie związku zbiorowości ludzi z obszarem ich zamieszkania, które niekiedy nazywa się tożsamością regionalną. Na świadomość regionalną składa się jednak nie tylko określony stosunek zbiorowości ludzi do terytorium, ale również określone więzi międzyludzkie na tym terytorium. Przywiązanie ludności do terytorium i związane

¹ P. Sztompka, *Socjologia. Analiza społeczeństwa*, Kraków 2002, s. 585.

² Z. Bauman, *Tożsamość. Rozmowy z Benedetto Vecchim*, tłum. J. Łaszcz, GWP, Gdańsk 2007, s. 22

³ Z. Rykiel, *Przemiany struktury społeczno-przestrzennej miasta polskiego a świadomość terytorialna jego mieszkańców*, Prace Geograficzne IG i PZ PAN, nr 170/1999.

z tym specyficzne nawyki, postawy życiowe, pragnienia, stanowią więc psychospołeczną między mieszkańcami regionu i każą uświadamiać im wspólność swej egzystencji⁴.

Tożsamość kulturowa jest to odmiana tożsamości społecznej (zbiorowej); względnie trwała identyfikacja pewnej grupy ludzi (i jej członków) z określonym układem kulturowym tworzonym przez zespół idei, przekonań, poglądów, zwyczajów z danym systemem aksjologicznym i normatywnym⁵. Z kolei według K. Kwaśniewskiego tożsamość kulturowa to rodzaj tożsamości zbiorowej, polegający na historycznie uwarunkowanym, odrębnym sposobie zachowania, istnienia i ciągłości oraz równowagi biopsychicznej. Wymienia on następujące składowe tej odmiany tożsamości:

- elementy dziedzictwa kulturowego;
- rodzaj, proporcje i ustrukturowanie składowych elementów danej kultury, zarówno ze względu na odrębności wyróżników kulturowych, jak i ze względu na osiągnięty poziom społeczno-ekonomiczno-cywilizacyjny wewnątrz danej kultury;
- kontekst zewnętrzny równorzędnych (lub nie) kontaktów z innymi kulturami, występującymi w różnym natężeniu w przeszłości i teraźniejszości⁶.

Tożsamość regionalna jako powszechnie uznawana wartość

Tożsamość jest więc przekonaniem o tym, kim jestem, co robię, myślę, czuję, do czego dążę, na którym budowana jest tożsamość osobista⁷. Człowiek nie żyje jednak w społecznej próżni. Kiedy czuje on więzi łączące go z innymi ludźmi i ma poczucie przynależności do jakiejś grupy (np. rodziny, grupy zawodowej, wspólnoty lokalnej, narodu), a także dostrzega odrębność tej grupy od innych, wówczas mo-

---

⁴ Z. Chojnicki, T. Czyż, *Region i regionalizacja w geografii* [w:] Handke K. (red.), *Region i regionalizm – pojęcia i rzeczywistość. Zbiór studiów*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa, s. 30-31.

⁵ M.S. Szczepeński, *Tożsamość regionalna – w kręgu pojęć podstawowych i metodologii badań* [w:] A. Matczak (red.), *Badania nad tożsamością regionalną*, Krajowy Ośrodek Dokumentacji Regionalnych Towarzystw Kultury, Łódź 1999.

⁶ K. Kwaśniewski, *Integracja społeczności regionalnej*, Śląsk Opolski, Instytut Śląski, Opole 1987.

⁷ R. Smolski, M. Smolski, E.H. Stadtmüller, *Słownik Encyklopedyczny, Edukacja Obywatelska*, Wydawnictwo Europa 1999.

żemy powiedzieć, że posiada tożsamość społeczną. Jest ona bowiem wynikiem przynależności człowieka do różnych grup lub kategorii społecznych oraz poczucia więzi z nimi.

Pojęcie tożsamość regionalna związane jest z licznymi terminami pokrewnymi, ale z całą pewnością spośród nich najistotniejsze są: tożsamość indywidualna, tożsamość społeczna (zbiorowa) czy kulturowa. Pierwszy z tych pojęć można zdefiniować, jako zbiór wyobrażeń, sądów i przekonań, które konstruuje on wobec samego siebie. Tożsamość społeczna jest, z jednej strony, zwielokrotnioną tożsamością indywidualną opartą o wspólne lub zbliżone dla wszystkich, czy większości, aktorów systemu wartości, norm, obyczajów, zwyczajów, języka, gospodarki czy wreszcie określonego terytorium. Tożsamość społeczna, to innymi słowy mówiąc tożsamość zbiorowa, oparta na przeżywanej i zinternalizowanej tradycji, terażniejszości i wspólnym dla grupy definiowaniu przyszłości⁸.

Szczególnym przypadkiem tożsamości społecznej i kulturowej zarazem opartej na tradycji regionalnej jest tożsamość regionalna, odnosząca się do wyraźnie zdefiniowanego i delimitowanego terytorium, regionu, jego specyficznych cech społecznych, kulturowych (symbolicznych), gospodarczych czy nawet topograficznych, wyróżniających go spośród innych regionów. W tym znaczeniu tożsamość regionalna bywa łączona, przynajmniej w niektórych przypadkach, z tożsamością etniczną (grupą etnograficzną, grupą etniczną). Tak na przykład dzieje się w odniesieniu do Górnoszlązaków czy Kaszubów⁹.

Interdyscyplinarną koncepcję zaproponował Marek Szczepański, który tożsamość regionalną definiuje jako szczególny przypadek tożsamości społecznej i kulturowej zarazem opartej na tradycji regionalnej, odnoszącej się do wyraźnie zdefiniowanego i delimitowanego terytorium, regionu, jego specyficznych cech społecznych, kulturowych (symbolicznych), gospodarczych czy nawet topograficznych, wyróżniających go spośród innych¹⁰.

---

⁸ R. Smolski, M. Smolski, E.H. Stadtmüller, *Słownik Encyklopedyczny, Edukacja Obywatelska*, Wydawnictwo Europa 1999.

⁹ Tamże.

¹⁰ Por. M.S. Szczepański, *Tożsamość regionalna – w kręgu pojęć podstawowych i metodologii badań* [w:] A. Matczak (red.), *Badania nad tożsamością regionalną*, Krajowy Ośrodek Dokumentacji Regionalnych Towarzystw Kultury, Łódź 1999.

Regionalne uniwersum symboliczne tworzą skumulowane wartości tożsamości regionalnej odczytywane w perspektywie wspomnianych już ujęć profesjonalnych. I tak należą do nich:

- indywidualna identyfikacja z regionem, jego społecznością i kulturą (perspektywa psychologiczna),
- funkcjonujący w świadomości zbiorowej podział na: my i oni oraz towarzyszące mu poczucie odrębności (perspektywa socjologiczna),
- przypisanie do przestrzeni i miejsc (perspektywa geograficzna),
- świadomość dziedzictwa kulturowego, rozumienie i odczytywanie znaczeń, symboli kultury materialnej oraz jej korelatów (perspektywa etnograficzna),
- związek indywidualny i zbiorowy z dziejami regionu, jego bohaterami i instytucjami historycznymi (perspektywa historyczna),
- wspólnota gospodarowania, kooperacja i konkurencja międzyregionalna w wymiarze ekonomicznym w skali kraju, kontynentu i systemu światowego (perspektywa ekonomiczna),
- istnienie pewnych szczególnych dla obszaru (regionu) form budownictwa, układu planistycznego, zwłaszcza w odniesieniu do budownictwa tradycyjnego (perspektywa urbanistyczno-architektoniczna).

Region przestał być zatem postrzegany jako po prostu jednostka terytorialno-administracyjna państwa narodowego, zaczął pretendować do roli struktury alternatywnej jednej strony i zdolnej (lub zmuszonej) przejąć część kompetencji społeczno – ekonomicznych państwa, z drugiej zaś, niemal samodzielnie funkcjonującej w obrębie przepływów kapitału, osób, towarów, idei itd. Wobec malejącej roli państwa w kontrolowaniu tych przepływów¹¹.

W perspektywach profesjonalnych ujęć: psychologicznej, socjologicznej, geograficznej, etnograficznej, historycznej i ekonomicznej, można przypisać tym dyscyplinom wartości tożsamości regionalnej – tworzące regionalne uniwersum symboliczne, które mogą tworzyć:

- indywidualna identyfikacja z regionem – jego społecznością i kulturą,
- funkcjonujący w świadomości zbiorowej podział na «my» i «oni»,
- przypisanie do przestrzeni i konkretnych miejsc,

---

¹¹ A. Gąsior – Niemiec, *Regionalność jako habitus. Instytucjonalne uwarunkowania podmiotowości na poziomie regionalnym*, [w:] *Oblicza lokalności. Tradycja i współczesność*, red. J. Kurczewska, Warszawa 2004, s. 67.

- świadomość dziedzictwa kulturowego,
- rozumienie i odczytywanie znaczeń, symboli kultury materialnej oraz jej korelatów,
- związek indywidualny i zbiorowy z dziejami regionu, jego bohaterami i instytucjami historycznymi,
- wspólnota gospodarowania, kooperacja i konkurencja międzyregionalna w wymiarze ekonomicznym¹².

Kiedy zajmujemy się wieloma projektami tożsamości realizowanymi na małą skalę, zawsze musimy mieć na uwadze obraz całościowy, w powiększonej, globalnej skali. W przeciwnym wypadku tożsamość bardzo szybko może się stać zbyt zawila i niespójna, aż w końcu przestanie odzwierciedlać rzeczywiste intencje organizacji¹³. Ogólne zasady tworzenia tożsamości w sieci to:

- stosować ikony w sposób klarowny i konsekwentny,
- używać stylu zapisu obowiązującego w sieci,
- odnosić stronę w sieci do innych rodzajów przekazywania informacji,
- testować stronę w sieci używając rozmaitych przeglądarek,
- aktualizować i udoskonalać stronę w sieci,
- tworzyć globalną stronę w sieci¹⁴.

Tożsamość jest zestawem podstawowych atrybutów, wyróżniających daną organizację od innych rynkowych graczy, a zwłaszcza bliższych konkurentów. Podejście poznawcze traktuje tożsamość jako proces nawarstwiającej się samowiedzy o firmie. Jest to proces postępujący wewnątrz organizacji, który nie musi być inspirowany przez bodźce generowane przez rynek (przez wizerunek)¹⁵. Powodów niezgodności tożsamością a wizerunkiem może być wiele. Najważniejsze z nich to:

- niewłaściwe dopasowanie atrybutów tożsamości do cech docelowego segmentu rynku,
- rozbieżność między deklarowanymi a rzeczywistymi zachowaniami organizacji,

---

¹² A. Gąsior – Niemiec, *Regionalność jako habitus. Instytucjonalne uwarunkowania podmiotowości na poziomie regionalnym*, [w:] *Oblicza lokalności. Tradycja i współczesność*, red. J. Kurczewska, Warszawa 2004, s. 13.

¹³ Tamże, s. 67

¹⁴ Tamże, s. 429 – 431

¹⁵ J. Altkorn, *Kształtowanie rynkowego wizerunku firmy*, Wyd. AE w Krakowie, Kraków 2002, s. 7-8

- nieskuteczność komunikacyjna organizacji,
- oddziaływanie konkurentów,
- zmienność otoczenia¹⁶.

Przestrzeń jako składnik tożsamości

Człowiek, odczuwający więzi łączące go z konkretnym terytorium, postrzega je jako część siebie, jako własną przestrzeń, a to staje się fundamentem jego tożsamości terytorialnej. Ważnym jej wyznacznikiem jest istnienie więzi emocjonalnej z danym terytorium, krajobrazem jak również z ludźmi zamieszkującymi to terytorium (zbiorowością terytorialną, społecznością lokalną) oraz wytworami kultury materialnej i duchowej, symbolami przynależnymi danemu terytorium, a więc zarówno z materialnym, jak i duchowym dziedzictwem kulturowym danego obszaru. W takim ujęciu tożsamość terytorialną można definiować jako tożsamość pewnej grupy, która postrzega określony fragment przestrzeni jako część składową poczucia wspólnej przynależności, które jest funkcjonalne wobec spójności grupowej i stanowi przy tym element ideologicznej reprezentacji koncepcji My¹⁷.

Warto jednocześnie zwrócić uwagę iż myślenie o regionie w kategoriach technokratyczno ekonomicznych, utożsamianie logiki rządzenia regionem z logiką zarządzania korporacją, wyraźne szczególnie w dyskursie tzw. nowego regionalizmu może potencjalnie rodzić zagrożenie zaburzenia równowagi pomiędzy instytucjami ekonomicznymi i ich logiką a logiką administracji publicznej i demokratyczną logiką samorządu w której efektywność ekonomiczna nie jest i nie może być jedynym kryterium podejmowania decyzji. W sferze samorządowej nie może zanikowi czynnik nadrzędności celów społecznych nad celami czysto ekonomicznych, i prymat interesu obywatelskiego nad interesem podmiotów gospodarczych. Zwykle można znajdować między nimi consensus, ale nie można pozwolić na marginalizację myślenia o interesie społecznym w kategoriach niezależnych od interesów aktorów ekonomicznych w imię technokratycznej ideologii rozwoju gospodarczego¹⁸.

---

¹⁶ A. Gąsior – Niemiec, *Regionalność jako habitus. Instytucjonalne uwarunkowania podmiotowości na poziomie regionalnym*, [w:] *Oblicza lokalności. Tradycja i współczesność*, red. J. Kurczewska, Warszawa 2004., s. 10.

¹⁷ W. Łukowski, *Spoleczne tworzenie ojczyzn*, s. 82-83, <http://www.cen.edu.pl/projekt/pliki/raport2.pdf> (25.01.2014)

¹⁸ W. Łukowski, *Spoleczne tworzenie ojczyzn*, s. 82-83, <http://www.cen.edu.pl/projekt/pliki/raport2.pdf>

Region może wyznaczać ramy dla urzeczywistnienia wspólnych interesów jego mieszkańców. Realizacja celu musi być poprzedzona jego artikulacją. Społeczność regionalna musi najpierw dokonać jego wartościowania oraz odnieść do swojego systemu wartości i symboli. We współczesnych zbiorowościach lokalnych integracja dokonuje się z jednej strony za pośrednictwem instytucji, grup wtórnych oraz związków zrzeszeniowych, z drugiej zaś wyraża się w spontanicznych stosunkach społecznych między mieszkańcami, odnoszących się do wspólnoty potrzeb, interesów i zainteresowań. Procesy te ściśle wiążą się z nabywaniem tożsamości społecznej przez jednostkę. Udzielenie sobie odpowiedzi na pytanie, kim jestem, jaki jestem, jak odczytuję otaczającą rzeczywistość społeczną, pozwala na umiejscowienie siebie w ważnych całościach społecznych zbiorowości lokalnej¹⁹

Lokalne i regionalne uniwersum symboliczne tworzą więc skumulowane wartości tożsamości regionalnej (lokalnej) odczytywane w perspektywie wspomnianych już ujęć profesjonalnych. Należą do nich:

- indywidualna identyfikacja ze społecznością lokalną, regionem, jego społecznością i kulturą (perspektywa psychologiczna),
- funkcjonujący w świadomości zbiorowej podział na: «my» i «oni» oraz towarzyszące mu poczucie odrębności (perspektywa socjologiczna),
- formy aktywności politycznej, dominujące partie polityczne, preferencje wyborcze, historyczne i nowe instytucje polityczne, poziom uczestnictwa w życiu politycznym, a w tym i frekwencje wyborcze, deklarowane zainteresowanie aktorami życia politycznego, publicznymi i zakulisowymi zjawiskami związanymi ze sprawowaniem władzy (perspektywa politologiczna),
- przypisanie do przestrzeni i miejsc (perspektywa geograficzna),
- świadomość dziedzictwa kulturowego, rozumienie i odczytywanie znaczeń, symboli kultury materialnej oraz jej korelatów (perspektywa antropologiczna i etnograficzna),
- związek indywidualny i zbiorowy z dziejami regionu, jego bohaterami i instytucjami historycznymi (perspektywa historyczna),
- wspólnota gospodarowania, kooperacja i konkurencja międzyregionalna w wymiarze ekonomicznym w skali kraju, kontynentu i systemu światowego (perspektywa ekonomiczna),

istnienie pewnych szczególnych dla obszaru (regionu) form budownictwa, układu planistycznego, zwłaszcza w odniesieniu do budownictwa tradycyjnego (perspektywa urbanistyczno-architektoniczna)²⁰.

Poczucie odrębności stwarza tożsamość opartą o szereg czynników różnicujących daną zbiorowość spośród innych, wśród których niewątpliwie jest przestrzeń, pozwalająca jednostce dokonywać identyfikacji w oparciu o stałe elementy w zmieniającej się rzeczywistości. Przestrzeń jest nie tylko miejscem interakcji, tłem dla zdarzeń, lecz także elementarnym składnikiem tożsamości. Wpływając na odrębność ontologiczną jednostki, jak i zbiorowości zajmującej dany obszar, tożsamość zostaje legitymizowana przez przestrzeń, na którą składają się miejsca pamięci znaczące dla danej zbiorowości; pomniki upamiętniające lokalnych (narodowych) bohaterów, charakterystyczne budowle, pejzaż. Wszystkie te elementy współtworzą właściwy danemu miejscu krajobraz przestrzenny przekazywany w opowiadaniach, pieśniach, obrazach, stanowiący podstawę do określenia własnego Ja jednostki²¹.

Konstruowanie tożsamości (zarówno w doświadczeniu jednostkowym, jak i zbiorowym) jest w istocie budowaniem nie tyle opartym na doświadczeniu, co na istnieniu typu idealnego. Poprzez zachowanie zbiorowości typ idealny ma na celu potwierdzenie własnej tożsamości grupy, pełniąc zarazem pragmatyczną funkcję – konsolidację zbiorowości w obliczu możliwego zagrożenia. Gdy tylko zagrożenie zostanie dostrzeżone, szybciej zostanie zażegnane z racji zaangażowania większej liczby jednostek odczuwających je jako realną groźbę wymierzoną w konkretną grupę, nie w abstrakcyjny byt²².

Symboliczny charakter przestrzeni wzmacnia świadomość przynależności terytorialnej, w oparciu o którą można tworzyć mity konsolidujące członków danej zbiorowości, zarówno pod względem formalnym, jak i kulturowym – konkretne krajobrazy stanowią wy-

---

²⁰ M.S. Szczepański, A. Śliz, *Dylematy regionalnej tożsamości, Przypadek Górnego Śląska*, http://www.regionalneobserwatoriumkultury.pl/kon2.html?file=tl_files/fotki%20kk/Dylematy%20regionalnej%20-%20Marek%20S.%20Szczepanski%2C%20Anna%20Sliz%2C.pdf (25.01.2014)

²¹ T. Burdzik, *Przestrzeń jako składnik tożsamości w świecie globalizacji*, http://www.khg.uni.wroc.pl/files/2khg11_burdzik_t.pdf (25.01.2014)

²² Tamże.

biórczy skrót w odniesieniu do zamieszkujących je narodów²³. Krajobrazy w dyskursie narodotwórczym stanowią symbole narodowej autentyczności²⁴.

Przestrzeń jest niezbędna dla własnej identyfikacji. W aspekcie zbiorowym, dla podtrzymywania własnej odrębności poprzez tradycję, w której opisane zostają elementy danego krajobrazu. W aspekcie jednostkowym przestrzeń jest przeżywana przez jednostkę jako element konsolidujący ją ze zbiorowością wokół wspólnych elementów nacechowanych symbolicznie i podzielanych w czasie interakcji z innymi jednostkami. Jeśli wiedza społeczna, jej kategorie czy typizacje są dla społeczeństwa konstytutywne, to na równi z nimi także zbiorowe uczucia i temporalność, w tym pamięć zbiorowa, które też są symbolicznie wytwarzane. Ich tworzywem i wytworem zarazem jest symbolizm dyskursywny, symboliczne obiekty i zachowania²⁵.

Znaczenie miejsca jako przestrzeni interakcji oznacza wspólnotowy wymiar wartości miejsc pamięci poprzez rozumienie ich nierozzerwalnie z kulturą danego regionu. Zbiorowe postrzeganie symboli wzmacniające poczucie przynależności regionalnej wynika z powszechnego podzielania istotności danych elementów przez zbiorowość, która ma na uwadze ich wspólne rozumienie przez użytkowników przestrzeni.

Poczucie przynależności, jako niezbędne do konstruowania własnej tożsamości, znajduje swoje uzasadnienie nie tylko w jednostkowym konstrukcji jednostki względem otoczenia, ale również w tradycji, będącej formą przekazu wartości budujących poczucie własnej odrębności. Tradycja rości sobie prawo do posiadania uprzywilejowanego rozumienia czasu; ma jednak skłonność do czynienia tego samego wobec przestrzeni. To właśnie uprzywilejowana przestrzeń pozwala na zachowanie różnic między tradycyjnymi wierzeniami i praktykami. Każda tradycja jest zawsze w jakimś sensie zakorzenio-

---

²³ T. Edensor, *Tożsamość narodowa, kultura popularna i życie codzienne*, przeł. Agata Sadza, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2004, s. 138.

²⁴ M. Huysseune, *Landscapes as a symbol of nationhood: the Alps in the rhetoric of the Lega Nord*; w: *Nations and Nationalism*, nr 16 (2)/2010, s. 354–373.

²⁵ E. Hałas, *Symbole w interakcji*, Oficyna Naukowa, Warszawa 2001, s. 31.

na w kontekście miejsca, z którego się wywodzi, lub miejsc mających dla niej szczególne znaczenie²⁶.

Dziedzictwo kulturowe jako element tożsamości kulturowej

W nowym świecie jednostka ma dostęp do ogromnych zasobów obrazów i treści. To stanowi materiał do kreowania nowej tożsamości. Poprzez media ludzka wyobraźnia została zdemokratyzowana. Każdy może identyfikować się z różnymi lokalnymi kulturami, a nawet żyć w nich na poziomie wyobrażeniowym. Media dyktują styl współczesnej kultury, kształtując w ten sposób ludzką wyobraźnię i wrażliwość. Uwolnione przez nią składniki różnych kultur dryfują po świadomości jednostek, budząc potrzebę kształtowania własnego *ego* na zasadzie eksperymentu. Wszechobecne treści kultury popularnej stykają się z różnymi elementami kultur lokalnych wzajemnie na siebie oddziałując, co można zauważyć w indyferentyzmie moralnym. Można być na przykład muzułmaninem w krajach chrześcijańskich i czuć się jakby u siebie. Uwolnione przez media treści kultur obcych sprawiają, że można w sposób pośredni je doświadczać, będąc poza ich uwarunkowaniami przestrzenno-czasowymi²⁷.

Cywilizacja jest najbardziej pojemnym źródłem odniesienia do tworzenia tożsamości kulturowej – jej ramy mogą określać różnice językowe, religijne, rasowe i wiele innych. Samuel Huntington, twórca teorii zderzenia cywilizacji, wyraża przekonanie, że najpoważniejsze konflikty toczyć się będą między społeczeństwami należącymi do różnych kręgów kulturowych. Może to najczęściej wynikać z różnic w poziomie rozwoju gospodarczego, układów politycznych, ale głównym aktorem w teatrze relacji między ludźmi zamieszkującymi określone obszary świata będzie kultura – sposoby odczytywania i interpretacja kodów kulturowych będą miały zasadnicze znaczenie w układaniu relacji pokojowych w nadchodzącym czasie²⁸.

Tożsamość kulturową jest jedną z odmian tożsamości społecznej

---

²⁶ U. Beck, A. Giddens, S. Lash, *Modernizacja refleksyjna: polityka, tradycja i estetyka w porządku społecznym nowoczesności*, przeł. Jacek Konieczny, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009, s. 110

²⁷ T. Czernik, *Tożsamość jednostkowa w wielokulturowej przestrzeni w procesie dyfuzji kultur*, http://perspectiva.pl/perspectiva_LSTH_pdf/pdf/p12/5czernik.pdf (25.01.2014)

²⁸ S. Huntington, *Zderzenie cywilizacji i nowy kształt ładu światowego*, przeł. H. Jankowska, Warszawa 1998, s. 45.

(zbiorowej) – należy pojmować jako względnie trwałą identyfikację pewnej grupy ludzi i pojedynczych jej członków z określonym układem kulturowym stworzonym przez zespół, idei, przekonań, poglądów, z konkretnymi zwyczajami i obyczajami, z danym systemem aksjologicznym i normatywnym. Owa identyfikacja powinna umacniać wewnętrzną jedność grupy i stanowić o jej *differentia specifica*. Tożsamość taka wyraża się w zasadzie: Jest się takim jakim się jest, jest się innym, a to że jest się innym, ma stanowić powód do dumy, a nie do zawstyżenia²⁹.

W 2011 roku gmina Zagnańsk przystąpiła do projektu: «Szlak Jana III Sobieskiego parasolowym produktem rozwoju regionalnego Polski Wschodniej». W projekcie bierze udział 6 gmin z województw Lubelskiego (Spiczyn i Wólka), Podkarpackiego (Cieszanów i Horyniec Zdrój) oraz Świętokrzyskiego (Chęciny – RCNT i Zagnańsk).

Rysunek 1. Logo Szlaku Jana III Sobieskiego, jako element budowy tożsamości

Źródło: http://www.zagnansk.pl/asp/pl_start.asp?typ=13&menu=8&artykul=2388&akcja=artykul

Podstawowym założeniem Szlaku jest oparcie wielokierunkowego rozwoju społeczności gmin partnerskich na potencjałach rozwojowych, którymi partnerzy dysponują, a które nie są w pełni wykorzystywane ze względu na brak scalającej je formuły i wydolności instytucjonalnej pojedynczych, rozczłonkowanych gmin. Odnosząc się do dziedzictwa kulturowego wspólnego dla całego partnerstwa, jest podstawą do pozyskiwania środków na rozwój w dziedzinach: marketingu gospodarczego, rozwoju przedsiębiorczości, odnawialnych źródeł energii i edukacji.

²⁹ S. Huntington, *Zderzenie cywilizacji i nowy kształt ładu światowego*, przeł. H. Jankowska, Warszawa 1998, s. 45.

Zdjęcie 1. Jan III Sobieski na urodzinach Dębu Bartka

Źródło: http://www.zagnansk.pl/asp/pl_start.asp?typ=13&menu=8&artykul=3032&akcja=artykul, [Dostęp: 22.10.2013], zdjęcia autorstwa Andrzeja Piskulaka

W przypadku Gminy Zagnańsk leżącej na terenie Gór Świętokrzyskich w dolinie rzeki Bobrzy, zamieszkiwanej przez prawie 13 tys. osób przywiązanie do tradycji oraz kultury wsi w sposób szczególnie widoczny jest poprzez działalność Zespołów Ludowych tj. Tumlinianie, czy Jaworzanki.

Zdjęcie 2. Zespół Ludowy «Tumlinianie» na XIII Buskim Spotkaniu z Folklorem (1992)

Źródło: zdjęcia udostępnione przez Członkinię Zespołu «Tumlinianie» – Halinę Mańko w dniu 22 października 2013 roku podczas spotkania w Punkcie Informacji Turystycznej w Samsonowie

Tradycje i obyczaje nadal przekazywane są przez Zespoły Ludowe z pokolenia na pokolenie, podtrzymując poczucie przynależności do miejsca³⁰.

³⁰ Zob.: *Nasza Gmina/ Informacje ogólne* <http://www.zagnansk.pl/asp/>

Zdjęcie 3. Eliminacje do XXXIV Międzynarodowych Buskich Spotkań z Folklorem (2010)

Źródło: zdjęcia udostępnione przez Członkinię Zespołu «Tumlinianie» – Halinę Mańko w dniu 22 października 2013 roku podczas spotkania w Punkcie Informacji Turystycznej w Samsonowie

Celem działalności Zespołu Ludowego «Jaworzanki» jest kultywowanie tradycji Regionu Świętokrzyskiego poprzez muzykę, śpiew, taniec, organizację imprez, festynów, prezentację strojów regionalnych, obrzędów, gwary ludowej, gotowanie regionalnych potraw oraz zbieranie rekwizytów i pamiątek dokumentujących życie na wsi.

Zdjęcie 4. Izba Regionalna w Świetlicy Środowiskowej w Jaworzu prowadzona przez Zespół Ludowy «Jaworzanki» kierowany przez Grażynę Grudziecką (2013)

Źródło: archiwum prywatne (zdjęcie wykonane 21.10.2013 roku podczas spotkania z Grażyną Grudziecką w Świetlicy Środowiskowej w Jaworzu)

«Czytanie» innych kultur nie jest proste, nie tylko z powodu różnego kulturowego wyposażenia obydwu stron. Jest to trudne zadanie również dlatego, że nakładające się na siebie w czasie i w przestrzeni piętra oddziaływań kulturowych wzajemnie się przenikają, tworząc bogactwo odmian, wpływających na powstawanie dosyć trwałych nowych, indywidualnych i zbiorowych tożsamości lub przemijających efemeryd, przejściowych niby-kodów kulturowych. Zarówno turyści, jak i lokalni mieszkańcy muszą sobie poradzić ze złożonym obrazem kulturowej rzeczywistości – tej, którą noszą w sobie, i tej, którą postrzegają u «innych» reprezentantów innych kultur³¹.

Kreatorem rozpoznawalności regionu (budowy tożsamości kulturalnej) o największej sile jest impreza kulturalna lub sportowa. Wielkie i średnie miasta zabiegają o organizację międzynarodowych imprez sportowych, takich jak igrzyska olimpijskie oraz mistrzostwa świata bądź kontynentu w popularnych dyscyplinach sportowych.

Kształtowanie tożsamości ma moc długofalowego wpływania. Oddziałuje bezpośrednio i pośrednio. Tożsamość regionu tworzy się przez skuteczną działalność władz lokalnych, obecność w mediach i publicystyce, przyjazny stosunek do przybyszów, pielęgnowanie tradycji, a także organizowanie wydarzeń kulturalnych, czyniących z regionu miejsce atrakcyjne i dobrze znane na mapie.

Kreatorem tożsamości regionu jest przyjazny portal internetowy, miejskie biuro promocji zapewniające obecność informacji o mieście na targach nieruchomości i innych imprezach, wreszcie promocja z użyciem klasycznych środków marketingu, takich jak logo i reklama zewnętrzna³².

Produkt turystyczny można być wyróżnikiem tożsamości regionu. Każdy jest nosicielem pewnego typu stereotypów, także turysta. Przyjrzyjmy się przez chwile turystyce jako obszarowi gdzie stereotypy szczególnie silnie się ujawniają. Turystyka jest elementem czasu wolnego, który w epoce postindustrialnej zawłaszcza obszar pierwotnie przynależny pracy.

---

³¹ E. Puchnarewicz (red.), *Wielokulturowość w turystyce*, <http://www.elzbietapuchnarewicz.pl/attachments/article/3/Wielokulturowosc%20w%20turystyce.pdf> (25.01.2014)

³² *Kreowanie wizerunku miast*, (Red.) A. Grzegorzczak, A. Kochaniec, Wyższa Szkoła Promocji, Warszawa 2011, http://www.wsp.pl/file/739_453988933.pdf (25.01.2014)

Zdjęcie 5. Turystyczne pieczętki reklamujące Gminę Zagnańsk (2013)

Źródło: Materiały promocyjne Punktu Informacji Turystycznej w Samsonowie

Identyfikacja w oparciu o role zawodowe czy społeczne traci wyłącność w dzisiejszym świecie. Stwarza to możliwości kreowania tożsamości ze znaczeń będących elementem czasu wolnego. Tożsamość jednostki żyjącej w ponowoczesności (czy też późnej nowoczesności) stała się problematyczna. Tożsamość przestaje być już nadawana jednostce przez tradycyjne systemy (np. rodzina) czy instytucje (państwo), a coraz częściej jest kwestia wyboru. Tożsamość jednostki nie leży w jej zachowaniu ani (skądinąd ma to wielkie znaczenie) w sposobie, w jaki jest odbierana przez innych. Tożsamość jednostki zależy od jej zdolności do podtrzymywania ciągłości określonej narracji³³.

Kultura i tożsamość splatają się z sobą, są nierozzerwalne i współzależne – od takiego stwierdzenia rozpoczyna się rozdział trzeci omawianej pozycji. Autorka analizuje w nim trzy elementy tożsamości: społeczną («opartą na informacjach przekazanych przez grupę społeczną»), jednostkową («będącą wyrazem dążenia do odmienności i indywidualności») i kulturową («będącą własną konstrukcją złożoną z elementów tożsamości kulturowych innych grup społecznych, czyli indywidualną kombinacją wyznawanych wartości i przestrzeganych norm»), dowodząc w oparciu o teorię rozwoju moralnego Lawren-

³³ T. Kasprzak, *Rola turystyki zagranicznej w kształtowaniu tożsamości i poznaniu innych narodów* <http://www.ceseminar.org/data/File/docs/nacionalismus/7.pdf> (25.01.2014)

ca Kohlberga, że tożsamość jednostkowa jest dopiero drugim etapem tworzenia się tożsamości w ogóle, a tożsamość kulturowa, pod względem chronologii i poziomu abstrakcyjności to faza trzecia³⁴.

Podsumowanie

Tematyka budowania tożsamości jest zagadnieniem zawsze aktualnym i nieobojętnym, wymagającym ciągłego zainteresowania. Dynamicznie zmieniająca się rzeczywistość, wpływa na odpowiedź na pytanie o tożsamość współczesnego człowieka.

Kryzys tożsamościowy, jaki daje się poznać w słabej kondycji psychicznej współczesnego człowieka i w braku jego poczucia wspólnotowości, wymaga pewnej głębszej refleksji. Niektóre środowiska społeczne na drodze ideologicznej starają się tę tożsamość profilować na drodze wychowania, reformy mediów oraz przez prawną ochronę podzielanych przekonań. Jest to zjawisko przypisania, czy stygmatyzacji kulturą. Środowiska te kładą nacisk na imperatywy kulturowe charakterystyczne dla danej szerokości geograficznej³⁵.

Tożsamość jednostkowa w globalnym świecie jest negocjowana, hybrydowa i wyobrażona. Jest wynikiem dyfuzji kultur spotęgowanej rozwojem mediów, nowej ruchliwości społecznej oraz emancypacji. Nowe podejście do tożsamości zakłada kulturę samorealizacji, subiektywizmu moralnego i autentyczności. Ideał człowieka w takim ujęciu to człowiek kreatywny, wytwarzający kulturę na drodze samo refleksji³⁶.

Odrębność kultury ma istotny wpływ na kształtowanie się ciągłości i tożsamości kultury narodowej, jest jej ingerującym elementem i szczególnego rodzaju zwornikiem. Ma ona najdłuższą historię i tym jest szczególnie silna. Konieczne jest jednak rozwijanie wśród pełnej świadomości Polaków jej pięknych walorów i temu może i powinna służyć turystyka³⁷.

---

³⁴ A. Matusiak, *Tożsamość w podróży. Wielokulturowość a kształtowanie tożsamości jednostki*, http://www.turystykakulturowa.org/pdf/2011_11_03.pdf (25.01.2014)

³⁵ Tamże.

³⁶ Tamże.

³⁷ A. Matusiak, *Tożsamość w podróży. Wielokulturowość a kształtowanie tożsamości jednostki*, http://www.turystykakulturowa.org/pdf/2011_11_03.pdf (25.01.2014)

Bibliografia:

1. Altkorn J., Kształtowanie rynkowego wizerunku firmy, Wyd. AE w Krakowie, Kraków 2002, s. 7-8.
2. Bauman Z., Tożsamość. Rozmowy z Benedetto Vecchim, tłum. J. Łaszcz, GWP, Gdańsk 2007.
3. Beck U., Giddens A., Lash S., Modernizacja refleksyjna: polityka, tradycja i estetyka w porządku społecznym nowoczesności, przeł. Jacek Konieczny, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009.
4. Burdzik T., Przestrzeń jako składnik tożsamości w świecie globalizacji, http://www.khg.uni.wroc.pl/files/2khg11_burdzik_t.pdf (25.01.2014)
5. Chojnicki Z., Czyż T., Region i regionalizacja w geografii [w:] Handke K. (red.), Region i regionalizm – pojęcia i rzeczywistość. Zbiór studiów, Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa.
6. Czernik T., Tożsamość jednostkowa w wielokulturowej przestrzeni w procesie dyfuzji kultur, http://perspectiva.pl/perspectiva_LSTH_pdf/pdf/p12/czernik.pdf (25.01.2014).
7. Edensor T., Tożsamość narodowa, kultura popularna i życie codzienne, przeł. Agata Sadza, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2004.
8. Gąsior – Niemiec A., Regionalność jako habitus. Instytucjonalne uwarunkowania podmiotowości na poziomie regionalnym, [w:] Oblicza lokalności. Tradycja i współczesność, red. J. Kurczewska, Warszawa 2004.
9. Hałas E., Symbole w interakcji, Oficyna Naukowa, Warszawa 2001
10. Huntington S., Zderzenie cywilizacji i nowy kształt ładu światowego, przeł. H. Jankowska, Warszawa 1998.
11. Huysseune M., Landscapes as a symbol of nationhood: the Alps in the rhetoric of the Lega Nord; w: Nations and Nationalism, nr 16 (2)/2010
12. Kasprzak T., Rola turystyki zagranicznej w kształtowaniu tożsamości i poznaniu innych narodów, <http://www.ceseminar.org/data/File/docs/nacionalismus/7.pdf> (25.01.2014).
13. Kreowanie wizerunku miast, (Red.) A. Grzegorzczak, A. Kochanec, Wyższa Szkoła Promocji, Warszawa 2011, http://www.wsp.pl/file/739_453988933.pdf (25.01.2014).
14. Kwaśniewski K., Integracja społeczności regionalnej, Śląsk Opolski, Instytut Śląski, Opole 1987.
15. Łukowski W., Społeczne tworzenie ojczyzn, s. 82-83, <http://www.cen.edu.pl/projekt/pliki/raport2.pdf> (25.01.2014).
16. Matusiak A., Tożsamość w podróży. Wielokulturowość a kształtowanie tożsamości jednostki, http://www.turystykakulturowa.org/pdf/2011_11_03.pdf (25.01.2014).
17. Nasza Gmina/ Informacje ogólne http://www.zagnansk.pl/asp/pl_start.asp?typ=14&sub=9&menu=40&strona=1 (21.10.2013).

18. Puchnarewicz E. (red.), Wielokulturowość w turystyce, <http://www.elzbieta-puchnarewicz.pl/attachments/article/3/Wielokulturowosc%20w%20turystyce.pdf> (25.01.2014).

19. Rykiel Z., Przemiany struktury społeczno-przestrzennej miasta polskiego a świadomość terytorialna jego mieszkańców, *Prace Geograficzne IG i PZ PAN*, nr 170/1999.

20. Smolski R., Smolski M., Stadtmüller E.H., *Słownik Encyklopedyczny, Edukacja Obywatelska*, Wydawnictwo Europa 1999.

21. Szczepański M.S., Śliz A., Dylematy regionalnej tożsamości, Przypadek Górnego Śląska, http://www.regionalneobserwatoriumkultury.pl/kon2.html?file=tl_files/fotki%20kk/Dylematy%20regionalnej%20-%20Marek%20S.%20Szczepanski%2C%20Anna%20Sliz%2C.pdf (25.01.2014).

22. Szczepański M.S., Tożsamość regionalna – w kręgu pojęć podstawowych i metodologii badań [w:] A. Matczak (red.), *Badania nad tożsamością regionalną*, Krajowy Ośrodek Dokumentacji Regionalnych Towarzystw Kultury, Łódź 1999.

23. Sztompka P., *Socjologia. Analiza społeczeństwa*, Kraków 2002.